

CAPUT IV.

Divisio Idearum.

IDEA, ut jam diximus, est objecti cuiusvis genuina imago, quam mens immediatè contemplatur, vel est quaelibet de re quavis cogitatio. Aliquando rem ita percipimus, ut eam quum iterum se offert ab aliis facile secernamus; haec vocatur idea clara: si non possum sic distinguere rem ab alia, haec idea est confusa; ita ex. gr. Lunae claram ideam unusquisque etiam ex plebe habet, non item *Jovis*, *Martis*, *Saturni*, quas stellas plebejus facile cum stellis fixis confundet.

25 Verum etiam si rem aliquam ab aliis facilè distinguam, evenit aliquando, ut notas omnes, quae rem à ceteris secerunt, singulatim enumerare valeam, aliquando non item; primo casu idea clara, est distincta, secundo indistincta: ex. gr. quem sciam triangulum ab aliis figuris numero linearum, quibus inclusum est distingui posse, ejus non modo claram, sed & distinctam habere ideam dicor. Contrà si videns magnetem ferrum ad se itahere, ex hac nota secerno magnētem ab aliis lapidibus, sed nequeo singulatim numerare ceteras notas omnes quae magnētem ab aliis lapidibus se jungunt; habeo ideam claram, sed confusam magnētis. Igitur plus exprimit idea distincta, quam clara, & recte idea clara dividitur in distinctam, & confusam.

26 Quod si non modò rem ejusque notas in numero habeo, sed & harum ipsarum notarum, quae illam distinctam notionem ingreduntur, ideam distinctam habeo, idea haec erit adaequata, quod ubi secūs se habet, idea distincta quidem, sed inadaequata erit. Sic ex. gr. notae quibus ignem ab aliis materia discerno, sunt lux, calor, potentia incendi, &c. Harum rerum omnium, si quis habet ideam distinctam, notionem ignis adaequatam habebit, sī minus adaequatam. Igitur plus exprimit idea adaequata quam distincta; nec possumus acquirere ideas adaequatas omnium rerum, non enim habemus ideam distinctam adjunctorum omnium, quibus unaquaque res constat, imò paucissime ideae adaequatae comparati possunt in hac vita, ut recte hoc loco monet *Vulffius*.

Prae-

27 Praeterea ideae vel sunt Substantiarum, vel Modorum, vel Relationum. Nam ornatia quae cognoscimus, vel à singulis modis seorsum esse possunt, & id vocamus substantiam, vel sunt modi alicujus rei, & haec vocamus accidentia, seu modos: ex modis autem, vel est aliquid, quod ad aliud singitur referri, & id vocamus relationem. Haec divisio adaequata est; etenim planè impossibile est dari aliquam perceptionem, quae nec sit perceptio substantiae, nec perceptio modi, nec perceptio alicujus relationis.

28 Totum claret exemplo: lignum quadratum est res, quae seorsum à figura quadrata potest existere: nam fieri potest rotundum, & id vocamus substantiam. Contrà quadraturam, & rotunditatem nusquam in corporibus naturalibus iovenies separatim, id autem vocamus accidentis, seu modum substantiae, quod si quadraturam concipio ut modum proprium corporis, necessario id me dicit in cognitionem corporis, & hoc vocamus relationem.

29 Ex dictis fit manifestum non habere nos ideam claram & distinctam substantiae, sed valde obscuram. Nam ideae, quas habemus singularium substantiarum sensu acquiruntur; at sensus adtingunt tantum modos, qui substantiam ornant, substantiae vero naturam non item propterea substantia ab aliis rebus nequit clarè se jungi. Ex. gr. ferrum offert nobis ideam corporis gravis, duri, quod non nisi magno igne liquefit, quodque rubigine consumatur, & omnino est accommodatum ad corpora secunda, &c. & quamvis conetur ferri naturam penitus cognoscere, nihil efficiemus. Verum haec idea nihil aliud repraesentat, nisi modos fieri. Quis enim audeat dicere, aliud se praeter ista in ferro reperire? Ergo idea ferri, quam habemus est composita ex ideis omnium modorum. Quia tamen certò scimus, adjuncta illa posse mutari ex. gr. figuram quadratam in rotundam, &c. fieri durius, & dividendis lignis accommodatius, quin ipsa natura fieri mutetur, colligimus praeter adjuncta, & proprietates, aliud in ferro esse, quod nos vocamus substantiam, & subjectum. Quid vero illud sit, & in quo ab aliis secesserit nescimus.

30 Itaque notio substantiarum, ut recte monet *Lockius*, est idea rei nobis prorsus incognitae, seu idea rei obscurissimæ, quam nos fingimus esse subjectum accidentium. Idea vero singularium substantiarum, ut ferri, & ligni est idea composita ex ideis proprietatum omnium. Male itaque philosophantur, qui censent ex iis, quas cognoscimus proprietatibus, naturam rei planè cognosci. Nam & si nonnullas proprietates noseamus, certò affirmare non possumus, nullas superesse proprietates, quae nobis cognitae non sint. Quare ex proprietatibus, quas

ne-

novimus, res alias ab aliis sejungere possumus, & quod plures proprietates internoscimus, eò magis ad cognitionem naturae accedimus, id tamen longè distat à clara, & distincta, & multo magis ab adaequata essentiae, seu naturae perceptione.

31 *Relationes*, ut diximus sunt ideae, quarum una ad alteram se refert, ut una sine altera intelligi nequeat, vel ut unius consideratio considerationem alterius involvat. Ex quo inferimus haud parùm errare, qui de idea relativa aliquid absolute admittant, vel negant, nec fundamentum relationis ritè expendunt. Quae observatio quantae utilitatis sit ad evitandas logomachias, quin & affectus tristiores sedandos, dico non potest. Sic multi se pauperes esse dolent, quum nulla re necessaria indigeant. Et & curverò nisi quod fundamentum relationis ponunt homines admodum divites, quibuscum comparati sibi pauperrimi videntur? Eleganter Seneca. (k)

Ferre, quam sortem patientur omnes

Nemo recusat.

Nemo se credit miserum, licet sit,

Tolle felices, removeto multo

Divites auro, removeto, centum

Rura qui scindunt opulenta bubus;

Pauperi surgent animi jacentes.

Est miser nemo, nisi COMPARATUS.

CAPUT V.

De ideis singularibus, particularibus, universibus, ubi de quinque praedicabilibus.

32 IDEAE aliae nobis rem ipsam repraesentant in individuo, ex. gr. *Alexandrum*, aliae quod res cum aliis quibusdam commune habet, ex. gr. *regiam ejus dignitatem*: aliae quod res cum omnibus ejusdem naturae commune habet, ex. gr. *Humanitatem*. Primi generis ideae singulares, se-

(k) In Troad. V. 1016.

eundi particulares, tertii universales adpellantur. Universalia igitur non sunt extra mentem, seu ut Scholastici loquuntur aparte rei. Homo universalis non est nisi idea, homines enim qui existunt, singulares sunt.

33 Peripatetici secundum Porphyrium quinque universalium classes fecerunt, *Genus*, *Speciem*, *Differentiam Specificam*, *Proprium*, & *Accidens*. *Genus* à Porphyrio dicitur: *notio universalis*, quae de pluribus praedicatur specie differentibus, cum quid sit quaeritur: ex. g. animal, hominis & equi genus est, quia notionem utriusque communem designat, & adferri solet ab eo, qui respondeat interroganti, quid homo, quid equus sit. *species est universalis notio*, quae de pluribus dicitur numero differentibus, tamquam tota essentia, ut homo, qui enuntiatur de Petro, & Paulo, & aliis naturae humanae individuis. *Individuum autem est id, quod in pluribus talia quale ipsum est, dividi nequit*: ex. gr. Petrus. *Differentia specifica*, est *notio universalis*, quae de pluribus dicitur numero differentibus tamquam forma metaphysica, determinans genus ad talem speciem ex. gr. rationalitas.

34 *Proprium* quatuor dicitur modis: primo, quod soli speciei accedit, sed non toti, ut esse Medicum. Secundo è converso, quod toti speciei accedit, sed non soli, ut esse bipedem. Tertio, quod soli, & toti speciei accedit, sed non semper, ut in homine sermocinari. Quarto quod toti speciei, & semper accedit, talis est in homine facultas sermocinandi, seu colloquendi, nam ut egregie ait Cicero: hoc cum uno praestamus, vel maxime feris, quod colloquimur inter nos, & quod exprimere dicendo sensa possimus. *Accidens* est *notio universalis*, quae pluribus adesse potest, vel abesse incolumi eorum natura, seu ut loquuntur Scholastici: quod potest adesse, vel abesse absque subjecti corruptione, talis est in Petro albedo. Haec in praesentia indicare satis fuerit.

CAPUT VI.

De Antepraedicamentis, & Cathegoriis Peripateticorum.

35 Peripatetici vocant cathegorias, seu Praedicamenta Dogma philosophicum, quod in Philosophia vocari nequit in dubium. Nugae! Nam nihil aliud sunt praedicamen-

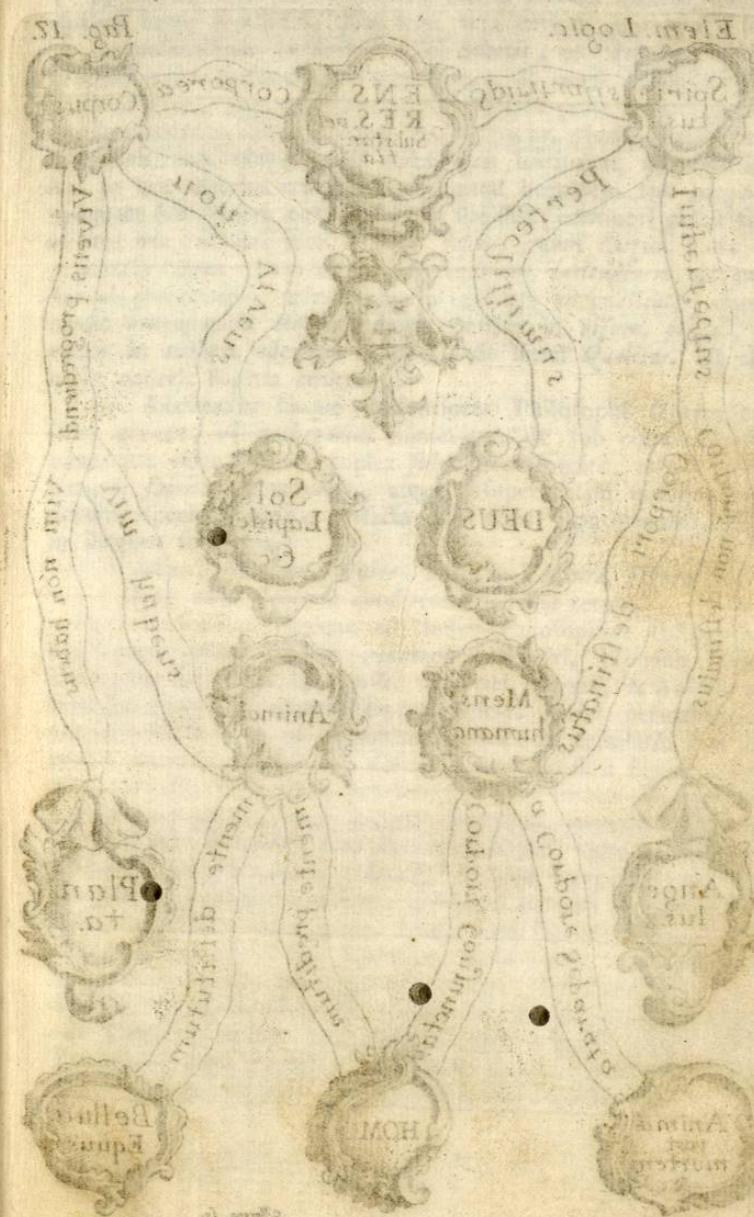
16 ELEM. REC. PHILOSOPH. P. I.

ta, nisi nomenclatura, quac ostendit, quo nomine Aristoteles quedam entia nominaverit; re autem vera inepita divisio est, ut infra ostendemus; sed prius aliqua de antepraedicamentis explicabimus.

36 Antepraedicamenta quatuor numeravit Aristoteles: *Univoca, Aequivoca, Analogica, & Denominativa*. *Univoca* sunt, quorum nomen est commune, ratio vero significata per nomen est omnino eadem in omnibus. Verba illa omnino eadem, non significant identitatem, sed similitudinem. *Aequivoca* sunt ea quorum nomen est commune, ratio vero significata per nomen est omnino diversa. *Vulgare* est exemplum *Canis*, qui pro animali domestico, & pro fidere accipitur. *Analogica* sunt quorum nomen est commune, ratio vero significata per nomen partim est eadem, partim diversa, vel uni convenit proprietate, alii improprietate, sic *risus* est analogus respectu hominis, & prati. *Denominativa* sunt, quae ab aliquo nomine derivantur, sic *fortis* à fortitudine, &c. Et haec sunt antepraedicamenta. Si autem res ipas consideramus, sine labore intelligemus, ideas omnes ad tres velut classes posse revocari, *Substantiam, Adjuncta, Relations*, quod & superius diximus.

37 Aristoteles verò refert omnia quae sunt in decem classes, quas *cathegorias* vocat, alii *Praedicamenta*. *Una* est *substantiae*, seu rei quea per se existere potest; alia *accidentium*, seu earum rerum quea per se existere non possunt. In prima classe *substantiae* duas numerat. Secunda *Quantitas*, vel *discreta*, ut numeri, vel continua: eaque, vel permanens, ut *corpus*, ut *succesiva*, ut *motus*. Tertia *Qualitas*, vel *animi*, ut *virtutes*, *Scientiae*, vel *corporis*, ut *calor*, &c. Quarta *Relatio*, qua una res ad aliam cognoscendam dicit. Quinta *Actio*, vel quea in agente, ut *amor*, vel quea in alio recipitur, ut *calefactio*. Sexta *Passio* contraria actioni ut *calefieri*. Septima *Ubi*, seu *locus*, ut esse Romae, esse domi, esse ruri, &c. Octava *Tempus*, ut quando verbis tempus significatis, respondemus *eras*, &c. Nonna *Situs*, quod exprimitur hisce verbis *stat*, *cubat*, &c. Decima *Habitus*: id est, ea que corpus vestiunt, ut *pallium*, &c. En *praedicamenta*. En dogma Philosophicum, quod temerarium existimat Peripatetici in dubium vocare.

38 Aliter tamen Sapientissimi Recentiores existimarent, quibus illa divisio, vel distributio paulo liberius effecta videtur, quippe quea, ut advertit Cl. Autor *Artis cogitandi*, è viri cuiuspiam imaginatione prodivit, penes quem jus nullum erat ad leges aliis scribendas, qui non minus quam ille uti poterunt suo jure ad objecta cognitionum suarum tali methodo disponenda, quae suae philosophandi rationi sit maximè consentanea.

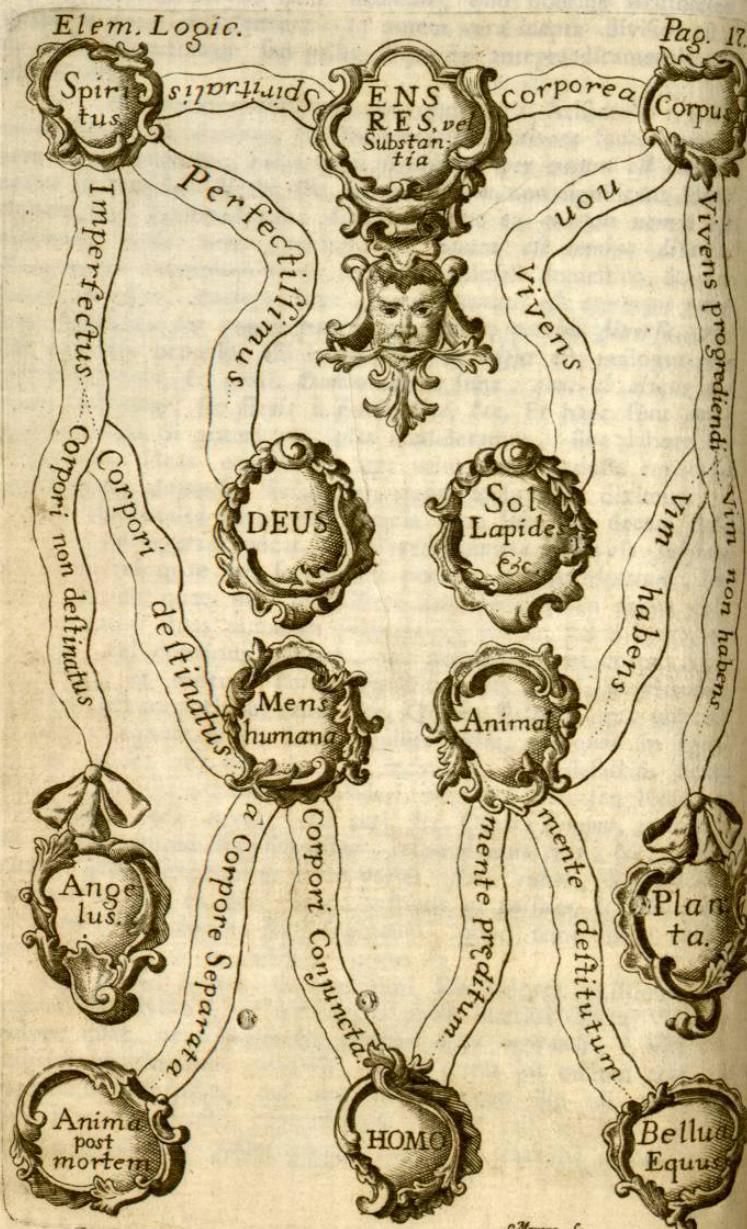

39. Et rē vera talis distributio inepta prorsus videtur, quia plurima certe continet, quae non vera entium genera, sed solae denominations extrinsecæ dici debent, ut *Relatio*, *Ubi*, *Tempus*; quod si denominations omnes, & modi extrinseci admitti deberent, jam non decem, sed infinita penè entium genera admitterentur. Desunt etiam multa, ex gr. plures species accidentium, tum corporis, ut quies, tum spirituum, ut cognitio, &c. In hoc ulterius reprehenditur, quod hominem sub corpore tamquam sub genere collocet, quum similiter contineri possit sub mente, nec minori jure dicatur *Mens*, quam *Corpus*. Falsa & pugnacia habet: nam refert *longitudinem*, *latitudinem*, & *pondus* ad quantitatem, deinde objecta sensuum ad qualitates, quantum extenso, & motus incurant etiam in visum, pondus, & motus in tactum; adeoque *Quantitas* sit simul *Qualitas*. Ut alia hujus generis flagitia omittam.

40. Adcuratius itaque Recentiores Philosophi septem entium genera, vel categorias numerant, ut sub communi; supremoque entis genere, duplex *Substantiae* species, *corpus* nimirum, & *spiritus*, sive *mens*, atque insuper etiam quinque modorum species, nitida, perfecta que serie continantur. Hinc in illorum sententia,

Mens, *Mensura*, *Quies*, *Motus*, *Positura*, *Figura*
Sunt cum *Materia* cunctarum exordia rerum.

41. Persuasum namque est hujus Philosophiae sectatoribus his septem rebus omnem naturam exhaustiri. Nomine *Mensis* intelligitur substantia spiritualis, ut *Deus*, *Angeli*, & *Anima rationalis*. *Mensura* quantitatem significat. *Quies* permanentiam corporis in loco in quo reperitur. *Motus* est translatio sive migratio corporis ex uno in aliud locum. *Positura* significat partium dispositionem, illam praesertim, quae intima est, quaeque variari non potest, quin eadem substantia varietur. *Figura* est illa partium dispositio, quae exterius adpareat, quaeque salva rei substantia variari potest. *Materia* denuo corpus, aut corpoream substantiam significat, quidquid denum corporis, sive materiae nomine intelligatur. Haec vero septem entium genera cunctarum exordia rerum dicuntur, quia nihil concipi potest, quod in ejusmodi rerum generibus non includatur, aut nulla denique singularis substantia reperiatur, in qua plures, aut omnes etiam ex modis ipsis distingui sive reperi non possint. Verum ut omnia industrius adpareant sequente tabulam vobis offero, ut ab aliquibus Recentioribus depicta est.

CAPUT VII.

De Definitionibus, & Divisionibus.

42 **Q**UI sibi ideas rerum distinctas, & adaequatas adquisivit, ei jam facile erit, res non modo describere, sed & definire, & dividere. Quibus sane instrumentis carere non potest, qui veritatis investigandae studio tenetur. Si enim distinctam habemus ideam, rem definire possumus, si adaequatam nihil facilius erit, quam eam dividere.

43 *Definitio ergo est oratio rem ita determinans ut ab aliis omnibus semper distingui possit. Descriptio à definitione ita differt, quod licet utraque vera sit, illa tamen rei non nisi certis sub circumstantiis haec semper competit. Ex. gr. si dico: horologium est machinula hoc vel illo modo facta, quae vel stilo, vel percussione ostendit quota sit hora diei: haec est definitio horologii: si dico est theca rotunda, quae pendet ex catena propè lectum, haec propositio tametsi clara, est descriptio horologii.*

44 Quum ergo definitio semper competere debeat rei, consequens est, ut primo id quo cum aliis ejusdem naturae rebus convenit, ac deinde ideam quas ad essentiam rei primatio pertinet, & qua à reliquis omnibus distinguitur, comprehendere debeat, adeoque constare ex genere, & differentia specifica. Ex. gr. *triangulum est figura tribus lineis circumscrippta*. Quod si differentiam illam specificam desumo à nota aliqua, qua rem mihi obviam ab aliis omnibus semper discernere possum, definitio illa dicetur *nominalis*: ex. gr. *circulus est figura, cuius peripheria à centro ubique aequaliter distat*. Si differentiam in eo ponam, ut ostendam modum, quomodo illa res oriatur, vel quomodo possibilis sit, definitio *realis* emergit: ex. gr. *circulus est figura, quaer radio punctum circumdatum describitur*.

45 Si tamen definitio nominis adcurata omnino sit, ita ut rem ipsam nomine significatam ab alia qualibet re distinguat, nihil interest tales definitiones vel rei vel nominis adpelari, ut optime advertit Cl. Jacquier. Ex quibus facile patet primo definitionem non debere esse negativam, quia ita res à re non distinguitur, per id quod ad essentiam pertinet. Secundò cum definitio reciprocari debere, sive, ut Scholae loquuntur, quod mu-

mo convertantur definitum & definitio. Tertiò eamdem consitare debere verbis propriis, perspicuis, aut certe jam antea definitis. Quartò quod definitum non ingrediatur definitionem, seu quod non explicetur idem per idem, ex. gr. *circulus est cip- culus*. Quinto definitionem convenienter debere omni & soli definitio, unde vitiosa est illa definitio hominis: *animal bipes sine plumis*. Ex quibus regulis fluunt quatuor in Scholis recepta axioma: *cui convenit definitio, convenit & definitum, & contrario: item cui repugnat definitio, repugnat & definitum, &c e converso*.

46 Duo tamen hic curemus oportet. Primum, ut obscura nomina, quae in controversiam veniunt, adcurate definiamus, n: ex ambiguo disputemus. Peccant in hanc legem nonnulli Philosophi, qui quodd vocabula non definiant, ad convicia, atque pugnas usque altercantur inter se, & si eadem ambo disputantes dicant aliis & aliis verbis. Secundum: ne quum nomina definiti, putemus nos rem ipsam definire. In hanc regulam etiam peccant illi ipsi Philosophi: quum enim certa vocabula arbitrari suo definiunt persuadent sibi, se naturas rerum significatarum penitus cognoscere, & definire: ex. gr. interroges eos, quid sit arbor? Ajunt esse *vivens insensitivum*. Quis sit fulmen? Reponunt, esse *exhalationem in nube accensam, quae tendit deorsum*. Verum haec explicaciones tantum declarant; quae res sis nominibus significentur, at rerum naturas non aperiunt, nisi prius distincte cognoscam, quid sit *vivens insensitivum, exhalatio, nubes, accensio*, cetera. Sed iam de divisione pauca dicamus.

47 *Divisio est propositio, quae resolvit totum in partes, quo facilius quid continet intelligatur, aut melius: ideo universalis in plures particulares solutio. Id quod resolvitur, dicitur divisi- sum, partes in quas dividitur, membra dividitiz. Alia est divi- sio Physica, ut quum dividimus lignum in partes, alia Logica, ut quum mente divido substantiam in corpus, & spiritum. Hac- partes vocantur inferioria.*

48 Lex prima divisionis est, quod *membra dividentia adiac- quent totum divisum*. Vitoise igitur dividunt Aristotelici ens in decem cathegorias, quia plures constitui possunt. Secunda, quod *unum membrum non contineat in alio, quare numerus non rec- te dividitur in parem, & imparem, & binarium*: nam binarius continetur in pari. Logicus itaque pro sua sapientia rem ita dividat, ut clarior inde rei cognitio habeatur, quo facilis, & adcuratus eam definiat. Atque illud caveat studiosi, quod su- pra de definitione monus, ne quum dividit significationem nominis, existimet se fieri ipsam dividere: quod si gitum Aris-

totiescipe, & Veteres nonnulli imprudentes a misserunt. Quod de divisione monimus, eadem & de subdivisionibus intelligenda, quamvis danda sit opera, ne subdivisiones praeter necessitatem multiplicentur. Quod magis enim magnum laxum in pulverem conteritur, sed minus ejus magnitudinem animo comprehendimus.

CAPUT VIII.

De Judiciis, & propositionibus, de que propositionis materia, forma, quantitate, qualitate; de oppositione, aequipollentia, & conversione propositionum.

49 Quando mens binas ideas adcurate perceptas inter se comparat, easque velnectit, vel divellit nascitur inde *judicium* quod est: *perceptio convenientiae*, aut *disconvenientiae*, quae reperitur inter duas ideas. *Judicium* autem verbis expressum *Propositio*, vel *enunciatio* appellatur. *Propositio* autem est: *oratio affirmans*, vel *negans* a liquo de aliquo. Respondeat enim *judicio*, quod vel duas ideas connect, vel disjungit.

50 Omnis *propositio* constat *subjecto*, & *praedicato*, seu *attributo*, quos terminos inter se jungit *copula* est, quamvis haec aquè ac *subjectum* saepè in *praedicato* latiter, adeoque tota *propositio* uno, vel binis vocabulis constet. ex. gr. *Petrus amat, morior, in quibus subaudiuntur haec: Petrus est amans, ego sum moriens.* *Subjectum* est *id de quo aliquis dicitur*. *Praedicatum*, *quod dicitur de subjecto*. *Copula* est *nexus*, sive *unio subjecti & praedicati*. Per *copulam*, seu *per verbum* est, vel non est vis *judicandi* significatur, id est, ostenditur *praedicatum* in *subjecto* includi, vel non includi. Haec enim *propositio*: *Deus est justus*, hoc dicere vult, in *idea Dei inclusa est idea justitiae*. Haec altera, *homo non est equus*, hoc vult dicere, in *idea hominis non inclusa est idea equi*. Nulla enim *propositio affirmans* est *vera*, nisi quia totum *praedicatura in subjecto includitur*, nulla *negans*

gans vero nisi quia totum non includitur, ex. gr. quin dico *ego sum vivens* pronomine *ego* designo ideam complexam mei individui, & volo dicere *meum individuum est vivens*; quod vallet, in *idea complexa mei individui includitur idea viventis*.

51 Materia propositionis sunt illae voces quibus eadem *propositio veluti patribus componitur*. Rationae materiae *propositio* dicitur *necessaria*, quando *praedicatum necessario* convenit *subjecto*, ut *homo est animal*; *contingens* quando *contingenter* convenit, ut *Joannes est albus*; *impossibilis*, quando ei repugnat, ut *Sempronius est lapis*. Sed haec item ad *necessariam* referuntur: nam illa dicitur *necessario vera*: haec *necessario falsa*.

52 Forma propositionis est ipsa copula, quae conjungit *praedicatum* cum *subjecto*. Ratione formae dividitur *propositio* in *affirmativam*, quae attribuit unum alteri, & in *negativam*, quae negat unum de alio: *Ubi obiter nota*, propositionem *negativam* esse, quando particula *non*, cadit supra verbum. Dividitur etiam in *Categoricam*, quae sine conditione affirmit vel negat, & in *Hypotheticam*, que affirmit sub conditione, ut *si Sol lateat, dies est*. *Propositio complexa*, est quae pluribus propositionibus constat, ut *Magister docet, & discipulus capit*.

53 Quantitas propositionis est extensio *subjecti formalis* ad significanda plura, vel pauciora. Inde *propositio* est *universalis*, si *subjectum* sit *universale*, ut *omnis homo est animal*, *particularis* si *subjectum* est *particulare*, ut *aliquis homo currit*, *singularis*, si *subjectum* *singulare* sit, ut *Petrus currit*. His accedit *propositio infinita*, cuius *subjectum* est *commune* & *non coactatur*, ut *homo legit*, non enim dicitur *omnis*, aut *aliquis*, aut *hic*, sed *indefinitè homo legit*.

54 Qualitas propositionis dicitur *veritas* vel *falsitas*, quia *propositio* in *communi* *praecondit* ab eo quod sit *vera* vel *falsa*, sed si *reduplicative* sumatur ut *vera* vel *falsa*, tunc *veritas*, vel *falsitas*, utpote *forma denominans* propositionem illi *convenit esse*, scilicet: ast *propositioni specificative* sumptac *solum* *convenit contingenter*. Propositiones *modales* dicuntur illae in quibus explicatur modus, quo *praedicatum* *affirmatur*, vel *negatur* de *subjecto*, ut *quoniam dicitur: necesse est hominem esse animal*.

55 Hinc omnes propositiones ad quatuor classes referuntur. Id exprimunt Scholastici quatuor literis A. E. I. O. A. *universalis affirmans*, ut *omnis homo est justus* E *universalis negans*, ut *nullus virtuosus est beatus*. I *particularis affirmans*, ut *aliquis virtuosus est dives*. O *particularis negans*, ut *aliquis virtuosus non est dives*; sed ut *facilius memoriae haec inhaerent* his versiculis comprehensa sunt.